

Деревянко Б.В. Суб'єкти господарського права та суб'єкти господарювання у сфері надання освітніх послуг / Б.В. Деревянко // Экономико-правовые исследования в XXI веке: практика применения Хозяйственного кодекса Украины и направления развития правового регулирования хозяйственных отношений (к 7—й годовщине принятия Хозяйственного кодекса Украины): Матер. Четвертой межд. науч. —практ. интернет—конф. (г. Донецк, 23—30 марта 2010 года) / науч. ред. В.К. Мамутов; НАН Украины. Ин—т экономико-правовых исследований. — Донецк: Изд—во «Ноулидж», 2010. — С. 66—70.

Деревянко Богдан Володимирович,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри господарського та екологічного права

Донецького юридичного інституту ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка,

м. Донецьк

СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА ТА СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СФЕРІ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Сучасна ситуація в економіці України є кризовою. Негативні явища кризи відбилися на кожній галузі та сфері суспільного виробництва. Ці явища ускладнюються зростанням імпорту товарів і послуг, тоді як вітчизняні суб'єкти господарювання обсяги виробництва зменшують. Тому на перший план виходить визначення пріоритетів у внутрішній та зовнішній діяльності.

За даними економістів з 2005 року по теперішній час спостерігається збільшення від'ємного сальдо у зовнішньоекономічній торгівлі товарами. Натомість за ці ж роки сальдо у зовнішній торгівлі послугами залишається позитивним [1, с. 170]. Зрозуміло, що лєвова частка прибутків від торгівлі послугами припадає на транзит нафти та газу територією України. Однак і надання медичних, освітніх, туристсько-рекреаційних послуг вітчизняними суб'єктами господарювання користується попитом серед іноземних споживачів. Тому на ці сфери необхідно звернути увагу вченим-господарникам.

У нас же сьогодні діяльність, наприклад, освітніх закладів розглядається лише крізь призму адміністративного права – з боку державного управління ними. Діяльність з надання послуг цими закладами розглядається цивілістами. І взагалі, освітні заклади переважною більшістю представників законодавчої та виконавчої гілок влади, а також більшістю дослідників асоціюються найчастіше з вищими навчальними закладами і найчастіше державної форми власності. Така ситуація з недооцінкою є невірною, адже освітня сфера потребує ефективного господарсько-правового дослідження і регулювання. Для початку

Деревянко Б.В. Суб'єкти господарського права та суб'єкти господарювання у сфері надання освітніх послуг / Б.В. Деревянко // *Економіко-правові дослідження в ХХІ столітті: практика застосування Хозяйственного кодекса України та напрямки розвитку правового регулювання господарських відносин (к 7—й річниці прийняття Хозяйственного кодекса України)*: Матер. Четвертої між. науч.—практ. інтернет—конф. (г. Донецьк, 23—30 березня 2010 року) / науч. ред. В.К. Мамутов; НАН України. Ін—т економіко-правових досліджень. — Донецьк: Изд—во «Ноулідж», 2010. — С. 66—70.

такого дослідження необхідно визначитися із суб'єктами правовідносин, що виникають у цій сфері.

Найчастіше учасниками правовідносин в освітній сфері є освітній заклад та споживач його послуг – вихованець, учень або студент. На перший погляд здається, що відносини між учасниками побудовано на засадах рівності; відносини спрямовані на досягнення приватних інтересів: комерційного навчального закладу – отримати плату за навчання, а споживача – отримати знання та/або диплом чи інший документ, що підтверджує проходження навчання. І здається, що такі правовідносини мають регулюватися у межах цивільного права цивільним законодавством. Але це лише на перший погляд...

А якщо навчальний заклад є некомерційною організацією, то який приватний інтерес він задовільнить, якщо надасть освітні послуги безкоштовно? Тут уже навчальний заклад буде реалізовувати інтереси суспільства та держави – публічні інтереси. А якщо навчальний заклад є суб'єктом підприємницької діяльності, то крім приватної мети отримання прибутку, він має публічну мету – підготовку фахівців для економіки та соціальної сфери країни, сплату податків, за рахунок яких будуть утримуватися органи державної влади та соціальна сфера, забезпечення населення держави та іноземців у послугах, які надаються цим навчальним закладом та ін.

З іншого боку, споживач освітніх послуг отримує освітні послуги та відповідний документ, що їх підтверджує, майже у 100% випадків з метою продати свої знання, вміння та навички державі, іншим громадянам цієї або інших держав. А це також говорить про переважну наявність публічних інтересів у наданні освітніх послуг. Навіть якщо припустити можливість ведення таким споживачем натурального господарства, – все одно він завдяки отриманим знанням та вмінням самотужки може прогодувати себе і членів своєї родини, має певний вид діяльності, який не залишає йому часу на скоєння злочинів та правопорушень, ведення антисоціального способу життя. А це підтверджує наявність публічних інтересів у наданні освітніх послуг. Проте у сучасному світі така ситуація є теоретичною, і навіть обмін своєю продукцією

Деревянко Б.В. Суб'єкти господарського права та суб'єкти господарювання у сфері надання освітніх послуг / Б.В. Деревянко // Экономико-правовые исследования в XXI веке: практика применения Хозяйственного кодекса Украины и направления развития правового регулирования хозяйственных отношений (к 7—й годовщине принятия Хозяйственного кодекса Украины): Матер. Четвертой межд. науч.—практ. интернет—конф. (г. Донецк, 23—30 марта 2010 года) / науч. ред. В.К. Мамутов; НАН Украины. Ин—т экономико-правовых исследований. — Донецк: Изд—во «Ноулидж», 2010. — С. 66—70.

чи послугами з іншими громадянами, іноземцями чи особами без громадянства підтверджує наявність публічних інтересів при наданні освітніх послуг.

Учасниками правовідносин у сфері надання освітніх послуг можуть бути — 1) суб'єкт господарювання, який надає освітні послуги; 2) суб'єкт господарського права, який їх отримує; 3) суб'єкт господарського права, який їх оплачує або замовляє.

Для характеристики цих учасників слід розглянути більш важливе питання: про співвідношення понять «суб'єкт господарського права», «суб'єкт господарювання», «суб'єкт підприємницької діяльності», «некомерційний суб'єкт господарювання». У Господарському кодексі України (ГК України) прописано однозначно, проте вченими і практиками коментується по-різному.

Виходячи з логічно побудованого ГК України можна визначити співвідношення цих понять (при цьому слід згадати, що проект Господарського кодексу СРСР було розроблено ще наприкінці 1960-х років. Планувалося, що він буде діяти у межах всієї країни, а цивільні кодекси — у межах республік. На той час як і зараз цивільне законодавство мало більш виражений національний характер. Тому не дивлячись на тотальну уніфікацію в СРСР цивільні кодекси мали окремі республіки. Господарське законодавство мало наднаціональний характер, а тому поширювало свою дію на територію усього СРСР. Аналогічним є законодавство США, де на рівні окремих штатів існує цивільне законодавство, а Єдиний комерційний кодекс діє на рівні усієї країни. Після відхилення чиновництвом та цивілістами спроба ухвалення Господарського кодексу СРСР знайшла продовження наприкінці 1980-х років. А проект ГК України готувався та удосконалювався з початку 1990-х років до моменту його ухвалення. А тому абсолютна більшість норм ГК України є ретельно вивіреною та узгодженою між собою та з іншими актами господарського законодавства).

Поняття «суб'єкт господарського права» є найбільш широким. Суб'єкти господарського права у статті 2 ГК України названо учасниками відносин у сфері господарювання. До їх складу крім 1) суб'єктів господарювання

Деревянко Б.В. Суб'єкти господарського права та суб'єкти господарювання у сфері надання освітніх послуг / Б.В. Деревянко // *Економіко-правові дослідження в ХХІ столітті: практика застосування Хозяйственного кодексу України та напрямки розвитку правового регулювання господарських відносин (на 7-й річницю прийняття Хозяйственного кодексу України)*: Матер. Четвертої між. науч.—практ. інтернет—конф. (м. Донецьк, 23—30 березня 2010 року) / науч. ред. В.К. Мамутов; НАН України. Ін—т економіко-правових досліджень. — Донецьк: Вид—во «Ноулідж», 2010. — С. 66—70.

віднесено також 2) споживачів; 3) органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією; а також 4) громадян, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності [2].

Навчальні заклади є суб'єктами господарювання. Тому вони відповідно до частини 1 статті 55 ГК України здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством [2]. Вони як суб'єкти господарювання можуть бути суб'єктами підприємницької діяльності – навчальними закладами, утвореними з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Також навчальні заклади можуть бути некомерційними суб'єктами господарювання: можуть належати до державного або комунального секторів економіки у галузях (видах діяльності), в яких відповідно до статті 12 ГК України забороняється підприємництво, на основі рішення відповідного органу державної влади чи органу місцевого самоврядування [2].

У даному випадку суб'єкти цивільного права – вихованці, учні, студенти тощо будуть споживачами послуг суб'єктів господарювання – навчальних закладів. Як було показано вище, правовідносини між ними будуть спрямовуватися на досягнення і публічних, і приватних інтересів. У цьому випадку наука господарського права буде вивчати правовідносини між громадянами - споживачами послуг суб'єктів господарювання - навчальних закладів, а тому споживачі будуть учасниками відносин у сфері господарювання – суб'єктами господарського права.

У випадку, коли замовником послуг є інша особа або організація, ніж особа, що їх отримує, замовник буде опосередкованим споживачем або інвестором - суб'єктом господарювання - контрагентом навчального закладу.

Деревянко Б.В. Суб'єкти господарського права та суб'єкти господарювання у сфері надання освітніх послуг / Б.В. Деревянко // *Економіко-правові дослідження в ХХІ столітті: практика застосування Хозяйственного кодекса України та напрямки розвитку правового регулювання господарських відносин (до 7-ї річниці прийняття Хозяйственного кодекса України)*: Матер. Четвертої між. науч. — практ. інтернет-конф. (г. Донецьк, 23—30 березня 2010 року) / науч. ред. В.К. Мамутов; НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень. — Донецьк: Вид-во «Ноулідж», 2010. — С. 66—70.

Крім цих учасників у правовідносинах у сфері надання освітніх послуг можуть брати участь інші суб'єкти господарського права: органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, які здійснюють управління та контроль за діяльністю навчальних закладів; громадяни та організації, що є засновниками навчальних закладів або здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності (наприклад, акціонери, власники часток у ТОВ).

Отже, учасники відносин у сфері надання освітніх послуг є суб'єктами господарського права. Серед них власне навчальні заклади є підприємницькими або некомерційними суб'єктами господарювання. А тому ґрунтовні дослідження їх правового статусу повинні здійснюватися у межах господарського права, оскільки основним суб'єктом цивільного права є громадянин (мовою цивілістів – фізична особа), основним суб'єктом адміністративного права є держава в особі її органів, а підприємство, установа, організація або суб'єкт господарювання є центральним суб'єктом господарського права. І саме в межах цієї науки будуть максимально захищені інтереси навчальних закладів.

Література:

1. Михайлишин Л. До питань глобалізації української економіки: сутність, стан, проблеми / Л. Михайлишин // *Підприємництво, господарство і право*. – 2009. – № 8. – С. 168-173.
2. *Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436* // *Офіційний вісник України*. – 2003. – № 11. – Ст. 462.